

Sygn.akt III AUa 1453/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 7 kwietnia 2015r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku, III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący : SSA Bożena Szponar - Jarocka (spr.)

Sędziowie : SA Maryla Pannert

: SO del. Marzanna Rogowska

Protokolant : Magda Małgorzata Gołaszewska

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 24 marca 2015 r. w B.

sprawy z odwołania B. L.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O.

o ustalenie, że nie istnieje obowiązek zwrotu wypłaconych świadczeń

na skutek apelacji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O.

od wyroku Sądu Okręgowego w Olsztynie IV Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

z dnia 24 czerwca 2014 r. sygn. akt IV U 163/14

I. zmienia zaskarżony wyrok i oddala odwołanie od decyzji z dnia 5 grudnia 2013 roku;

II. odstępuje od obciążania wnioskodawczyni kosztami zastępstwa procesowego organu rentowego za II instancję.

Sygn. akt III AUa 1453/14

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O. decyzją z dnia 5 grudnia 2013 roku, wydaną na podstawie przepisów ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2009 roku, Nr 153, poz. 1227 ze zm.) oraz ustawy z dnia 13 października 1998 roku o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. z 2009 roku, Nr 205, poz. 1585 ze zm.), zobowiązał B. L. do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres od dnia 1 marca 2012 roku do dnia 31 marca 2012 roku w kwocie 946,02 złotych, od dnia 1 maja 2012 roku do dnia 31 grudnia 2012 roku w kwocie 7.568,16 złotych i od dnia 1 lutego 2013 roku do dnia 31 lipca 2013 roku w kwocie 5.865,32 złotych, tj. w łącznej kwocie 14.379,50 złotych. Organ rentowy wskazał, że ubezpieczona jest uprawniona do zbiegu świadczeń, tj. pobiera emeryturę w wysokości 100 % i rentę z tytułu choroby zawodowej w wysokości 50 %. W okresach objętych zaskarżoną decyzją uzyskiwała przychody z tytułu wykonywania umowy zlecenia zawartej z Gminnym Ośrodkiem (...) w S., zatem w okresach tych zbieg świadczeń nie przysługiwał.

B. L. w odwołaniu od powyższej decyzji domagała się jej zmiany i ustalenia braku obowiązku zwrotu wypłaconego świadczenia. Podniosła, że od wielu lat udziela się społecznie i w ramach wolontariatu prowadziła zajęcia plastyczne

dla dzieci, kupując za własne pieniądze materiały niezbędne do prowadzenia tych zajęć. W 2012 roku dyrektor Gminnego Ośrodka (...) w S., doceniając jej zaangażowanie i chcąc choć częściowo zrekompensować poniesione przez nią koszty, zaproponował jej zawarcie umowy zlecenia na prowadzenie zajęć świetlicowych dla dzieci w M.. Wnioskodawczyni wskazała, że otrzymane na podstawie umowy pieniądze w całości przeznaczała na zakup materiałów niezbędnych do prowadzenia zajęć, zaś jej działanie nie było nastawione na uzyskanie przychodu. Podniosła, że zawierając umowę zlecenia nie miała wiedzy odnośnie konsekwencji w postaci utraty prawa do zbiegu świadczeń, gdyż stosowne pouczenie w tym przedmiocie zostało jej doręczone dopiero wraz z decyzją ZUS z dnia 24 października 2013 roku. Po uzyskaniu pouczenia natychmiast rozwiązała umowę z Gminnym Ośrodkiem (...) w S..

Sąd Okręgowy w Olsztynie po rozpoznaniu powyższego odwołania, wyrokiem z dnia 24 czerwca 2014 roku zmienił zaskarżoną decyzję i ustalił, że po stronie wnioskodawczyni nie istnieje obowiązek zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres od dnia 1 marca 2012 roku do dnia 31 marca 2012 roku w kwocie 946,02 złotych, od dnia 1 maja 2012 roku do dnia 31 grudnia 2012 roku w kwocie 7.568,16 złotych i od dnia 1 lutego 2013 roku do dnia 31 lipca 2013 roku w kwocie 5.865,32 złotych, tj. w łącznej kwocie 14.379,50 złotych.

Z ustaleń Sądu I instancji wynikało, że wnioskodawczyni B. L. od dnia 1 czerwca 2001 roku ma przyznane prawo emerytury. Sąd Okręgowy w Olsztynie wyrokiem z dnia 23 stycznia 2002 roku, wydanym w sprawie o sygn. akt IV U 5515/01, przyznał wnioskodawczyni prawo do stałej renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy w związku z chorobą zawodową od dnia 1 sierpnia 2001 roku. B. L. od dnia 1 sierpnia 2001 roku pobiera 100 % emerytury oraz 50 % renty. Organ rentowy poinformował wnioskodawczynię, że prawo do emerytury lub renty ulega zawieszeniu albo świadczenia te ulegają zmniejszeniu w razie osiągnięcia przychodu z tytułu zatrudnienia, służby lub innej pracy zarobkowej. Do wnioskodawczyni została również wysłana informacja, iż ustawa z dnia 30 października 2002 roku zachowuje możliwość pobierania tzw. półtorakrotnego świadczenia tj. emerytury powiększonej o połowę renty z tytułu niezdolności od pracy spowodowanej wypadkiem lub chorobą zawodową, wyłącznie dla świadczeniobiorców, którzy nie osiągają przychodu – bez względu na jego wysokość. Organ rentowy powziął informację, że B. L. w czasie pobierania świadczenia w zbiegu osiągała przychody z tytułu zatrudnienia w Gminnym Ośrodku (...) w S.. W ośrodku tym była zatrudniona na podstawie umowy zlecenia w okresie od dnia 1 marca 2012 roku do 30 czerwca 2013 roku i od 1 września 2013 roku do 30 września 2013 roku, uzyskując wynagrodzenie w wysokości 270 złotych brutto miesięcznie. W związku z powyższym organ rentowy aktualnie zaskarżoną decyzją z dnia 5 grudnia 2013 roku, zobowiązał B. L. do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okresy uzyskiwania przychodów z tytułu umowy zlecenia.

Z dalszych ustaleń Sądu Okręgowego wynikało, że wnioskodawczyni, pracując społecznie prowadziła zajęcia plastyczne dla dzieci ze wsi M.. Pierwotnie zajęcia te odbywały się w jej domu, później w udostępnionym przez gminę lokalu. Wnioskodawczyni z własnych środków kupowała materiały potrzebne do prowadzenia zajęć. Z inicjatywy mieszkańców wsi, wójt zaproponował wnioskodawczyni zawarcie umowy zlecenia na prowadzenie zajęć świetlicowych, w których wysokość wynagrodzenia wnioskodawczyni określono na poziomie czynionych przez nią wydatków, mając na celu zrekompensowanie jej poniesionych kosztów. Uzyskane z tytułu umowy zlecenia wynagrodzenie B. L. przeznaczała na zakup materiałów na zajęcia plastyczne, dokonywane wydatki dokumentowała.

Kwestią sporną było to, czy osiągnięty przez wnioskodawczynię w spornych okresach przychód – wynagrodzenie w wysokości 270 złotych brutto miesięcznie z tytułu umowy zlecenia zawartej z dyrektorem Gminnego Ośrodka (...) w S. – skutkuje utratą przez nią prawa do zbiegu świadczeń. Zgodnie z przepisem art. 26 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 30 października 2002 roku o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (Dz. U. 2009, Nr 167, poz. 1322 ze zm.) prawo pobierania tzw. półtorakrotnego świadczenia, tj. renty powiększonej o połowę emerytury albo emerytury powiększonej o połowę renty służy wyłącznie świadczeniobiorcom, którzy nie osiągają przychodu powodującego zawieszenie prawa do świadczeń lub zmniejszenie ich wysokości określonego w ustawie o emeryturach i rentach z FUS, niezależnie od jego wysokości. Sąd I instancji, mając na względzie okoliczności faktyczne sprawy, tj. to, że celem zawartej umowy zlecenia było chociażby częściowe zrekompensowanie wnioskodawczyni wydatków związanych z prowadzeniem zajęć plastycznych z dziećmi, nie zaś uzyskanie przez nią przychodu skutkującego utratą prawa do zbiegu świadczeń wypłacanych przez organ rentowy, doszedł do przekonania, że przychód z tytułu umowy zlecenia nie jest takim, który skutkuje pozbawieniem prawa do zbiegu świadczeń. Wskazał

również, że skoro wnioskodawczynie całe otrzymywane w ramach umowy zlecenia wynagrodzenie przeznaczała na zakup materiałów koniecznych do prowadzenia zajęć, to nie można twierdzić, że po jej stronie powstał jakikolwiek przychód mogący pozbawić ją prawa do zbiegu świadczeń z ubezpieczenia społecznego. Mając na uwadze powyższe, Sąd Okręgowy jak w sentencji wyroku orzekł na podstawie art. 477¹⁴ § 2 k.p.c.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O. zaskarżył powyższy wyrok w całości, zarzucając mu naruszenie przepisów prawa materialnego, tj.:

- art. 26 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 30 października 2002 roku o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych,

- art. 138 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych

poprzez zmianę decyzji z dnia 5 grudnia 2013 roku i ustalenie, że po stronie wnioskodawczynie nie istnieje obowiązek zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okresy od dnia 1 marca 2012 roku do dnia 31 marca 2012 roku, od dnia 1 maja 2012 roku do dnia 31 grudnia 2012 roku i od dnia 1 lutego 2013 roku do dnia 31 lipca 2013 roku w łącznej kwocie 14.379,50 złotych.

Wskazując na powyższe zarzut organ rentowy wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie odwołania.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja jest zasadna.

Jak wynika z prawidłowych ustaleń Sądu Okręgowego, wnioskodawczynie B. L. od dnia 1 czerwca 2001 roku jest osobą uprawnioną do emerytury, zaś od dnia 1 sierpnia 2001 roku – również do stałej renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy w związku z chorobą zawodową. Od dnia 1 sierpnia 2001 roku wnioskodawczynie pobiera 100 % emerytury oraz 50 % renty. W okresach wskazanych w zaskarżonej decyzji B. L. miała zawarte umowy zlecenia z Gminnym Ośrodkiem (...) w S., które przewidywały wynagrodzenie wnioskodawczynie z tytułu ich wykonywania w wysokości 270 złotych brutto miesięcznie.

Kwestią sporną było to, czy wynagrodzenie wypłacone wnioskodawczynie na podstawie powyższych umów skutkuje utratą przez nią prawa do zbiegu świadczeń, stosownie do treści przepisu art. 26 ust. 3 ustawy z dnia 30 października 2002 roku o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych.

Zgodnie z przepisem art. 26 ust. 1 w/w ustawy osobie uprawnionej do renty z tytułu niezdolności do pracy z ubezpieczenia wypadkowego oraz do emerytury na podstawie odrębnych przepisów wypłaca się, zależnie od jej wyboru: przysługującą rentę powiększoną o połowę emerytury (pkt 1) albo emeryturę powiększoną o połowę renty (pkt 2). Stosownie natomiast do treści art. 26 ust. 3 w/w ustawy przepisu art. 26 ust. 1 w/w ustawy nie stosuje się, jeżeli osoba uprawniona osiąga przychód powodujący zawieszenie prawa do świadczeń lub zmniejszenie ich wysokości określony w ustawie o emeryturach i rentach z FUS, niezależnie od wysokości tego przychodu.

Chodzi tu o przychód rozumiany wedle zasad z ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, z którym łączy się obowiązek ubezpieczenia społecznego (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 25 lutego 2014 roku w sprawie o sygn. akt III AUa 1349/13, lex numer 1444736, wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 29 października 2013 roku w sprawie o sygn. akt III AUa 206/13, lex 1391862).

Zarówno z wyjaśnień wnioskodawczynie B. L. (k. 32-32 v.), jak również zeznań świadków T. B. (k. 33-33 v.) i A. G. (k. 33 v.-34) oraz z treści umowy zlecenia zawartej pomiędzy wnioskodawczynią a Gminnym Ośrodkiem (...) w S. na poszczególne okresy, wynika, iż łącząca strony umowa nosiła cechy umowy o świadczenie usług, do której zgodnie z art. 750 k.c. stosujemy przepisy dotyczące zlecenia. Umowa dotyczyła prowadzenia zajęć świetlicowych dla dzieci w M. w wymiarze 4 godzin tygodniowo. Była to typowa umowa starannego działania, której celem było wykonywanie określonych czynności, które nie musiały zmierzać do osiągnięcia konkretnego rezultatu. Nie sposób jest uznać, aby

istotne było w tej umowie osiągnięcie umówionego rezultatu, bez względu na rodzaj i intensywność świadczonej w tym celu pracy i staranności, co przemawiałoby za sklasyfikowaniem spornej umowy jako umowę o dzieło, która to nie rodzi obowiązku ubezpieczeń społecznych. Z umową o świadczenie usług, do której stosuje się przepisy dotyczące umowy zlecenia, wiąże się na podstawie art. 6 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 13 października 1998 roku o systemie ubezpieczeń społecznych obowiązek podlegania ubezpieczeniom społecznym: emerytalnemu i rentowym, zaś na podstawie art. 12 ust. 1 w/w ustawy – ubezpieczeniu wypadkowemu.

Stwierdzić zatem należało, że wnioskodawczyni z tytułu spornej umowy zawartej z Gminnym Ośrodkiem (...) w S. osiągała przychód (wynagrodzenie w kwocie 270 złotych brutto miesięcznie), z którym łączy się obowiązek ubezpieczenia społecznego, a zatem taki przychód, który skutkował utratą przez nią prawa do pobierania emerytury oraz renty w zbiegu w myśl art. 26 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 30 października 2002 roku o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych.

Dodać przy tym należy, iż dla ziszczenia się dyspozycji przepisu art. 26 ust. 3 w/w ustawy w postaci utraty prawa do pobierania tzw. półtorakrotnego świadczenia nie ma znaczenia okoliczność na co wnioskodawczyni wydatkowała otrzymane na podstawie spornej umowy pieniądze, jak również fakt, że do zawarcia umowy doszło z inicjatywy Gminnego Ośrodka (...) w S..

Zgodnie z ugruntowanym stanowiskiem orzecznictwa, nie można mówić o pozorności umowy – co podnosiła wnioskodawczyni – skoro umowa ta była faktycznie realizowana.

Odnosząc się natomiast do złożonego przez wnioskodawczynię oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych umowy zlecenia (k. 23) należało stwierdzić, że jest ono nieskuteczne. Przepis art. 84 § 1 k.c. przewiduje możliwość uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia woli w razie błędu co do treści czynności prawnej. W analizowanym wypadku po stronie wnioskodawczyni nie można mówić o błędzie co do treści czynności prawnej, ale raczej nieświadomości skutków zawartej umowy zlecenia w zakresie uprawnień emerytalno-rentowych.

W dalszej kolejności rozważyć należało, czy w spornym okresie wnioskodawczyni pobrała nienależne świadczenie - w postaci 50% renty w sytuacji, kiedy wnioskodawczyni nie służyło prawo pobierania 100 % emerytury oraz 50 % renty, o którym mowa w art. 138 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, a w konsekwencji, czy istnieje obowiązek jego zwrotu wynikający z art. 138 ust. 1 w/w ustawy.

Stosownie bowiem do przepisu art. 138 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, za nienależnie pobrane świadczenia w rozumieniu art. 138 ust. 1 w/w ustawy uważa się świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania.

Stwierdzić należy, iż przed wejściem w życie przepisów ustawy z dnia 30 października 2002 roku o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych wnioskodawczyni została pouczona przez organ rentowy, że powyższa ustawa zachowuje możliwość pobierania tzw. półtorakrotnego świadczenia, tj.: renty z tytułu niezdolności do pracy spowodowanej wypadkiem lub chorobą zawodową powiększonej o połowę emerytury (pkt 1) albo emerytury powiększonej o połowę renty z tytułu niezdolności do pracy spowodowanej wypadkiem lub chorobą zawodową (pkt 2) wyłącznie dla świadczeniobiorców, którzy nie osiągnęli przychodu – bez względu na jego wysokość (k. 33 akt ZUS). Powyższe pouczenie wnioskodawczyni odebrała osobiście w dniu 11 grudnia 2002 roku (k. 32 akt ZUS). Tym samym niezasadne są twierdzenia wnioskodawczyni, że o konsekwencjach zawarcia umowy zlecenia w postaci utraty prawa do zbiegu świadczeń z ZUS została pouczona dopiero przy decyzji decyzją ZUS z dnia 24 października 2013 roku.

Wobec prawidłowego pouczenia wnioskodawczyni pobrane przez nią w spornych okresach kwoty z tytułu 50 % renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy w związku z chorobą zawodową, są świadczeniem nienależnie pobranym w

rozumieniu art. 138 ust. 2 pkt 1 w/w ustawy, zatem w myśl przepisu art. 138 ust. 1 w/w ustawy istnieje obowiązek ich zwrotu.

Końcowo stwierdzić należało, że podnoszone przez wnioskodawczynię okoliczności, takie jak cel zawartej umowy, tj. prowadzenie zajęć plastycznych dla dzieci, czy też zamiar ośrodka kultury, którym kierował się zawierając umowę z wnioskodawczynią, tj. chęć zrekompensowania jej wydatków na zakup materiałów plastycznych, mogą być podnoszone w ewentualnym postępowaniu w przedmiocie odstąpienia od żądania zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń na podstawie art. 138 ust. 6 w/w ustawy. Postępowanie to może być zainicjowane po uprawomocnieniu się decyzji ZUS zobowiązującej do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń.

Zarzuty apelacyjne naruszenia art. 26 ustawy z dnia 30 października 2002 roku o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych oraz art. 138 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych okazały się więc uzasadnione.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Apelacyjny na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. orzekł jak w pkt I sentencji wyroku.

Jak w pkt II sentencji wyroku orzeczono na podstawie art. 102 k.p.c., mając na względzie charakter sprawy oraz przedmiot spornej umowy – prowadzenie zajęć świetlicowych z dziećmi oraz okoliczności towarzyszące jej zawarciu, tj. chęć zrekompensowania wnioskodawczyni wydatków na zakup materiałów plastycznych. Uwzględnienia wymagało również to, że wnioskodawczyni została zobowiązana do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia w znacznej wysokości.